

УДК 015(477)"2010/2011"

Віта Кочупалова,
старший науковий співробітник
відділу наукової підготовки
державних бібліографічних
показчиків Книжкової
палати України

Олена Ключніченко,
науковий співробітник відділу
наукової підготовки державних
бібліографічних показчиків
Книжкової палати України

Книги України в дзеркалі бібліографії (за матеріалами державного бібліографічного показника "Літопис книг" за 2010—2011 рр.)

Мета дослідження: визначення пріоритетів вітчизняної видавничої галузі за матеріалами електронної бази даних "Літопис книг" 2011 р.; порівняльна характеристика електронних баз даних "Літопис книг" 2010 та 2011 рр. за класами, розділами та підрозділами Універсальної десятикової класифікації (УДК), місцем випуску, мовами, якими надруковано книги.

Методи дослідження: бібліометричний аналіз, контент-аналіз.

Об'єкт дослідження: електронні бази даних "Літописів книг" за 2010 р. (18 383 записи) та 2011 р. (19 157 записів).

Аналіз бібліографічних записів проводився за такими параметрами:

- тематичний розподіл за класами, розділами та підрозділами Універсальної десятикової класифікації (УДК);
- рік випуску;
- місце випуску;
- мова видання.

Результати аналітичного огляду видавничої продукції представлені в діаграмах 1—20 та таблицях 1, 2.

З кожним роком в українському інформаційному просторі розвивається й удосконалюється система нагромадження, зберігання та передавання інформації з використанням сучасних автоматизованих інформаційно-пошукових систем, баз даних, Інтернету. Постійне розширення асортименту вітчизняної книжкової продукції для забезпечення потреб українського суспільства у виданнях з різних галузей знань, а також нарощення обсягів випуску книг і брошур з урахуванням читацького попиту потребує створення якісної та ефективної державної системи збирання, опрацювання, систематизації та передавання інформації з застосуванням новітніх комп'ютерних технологій.

Найбільший інформаційний масив створює Книжкова палата України, здійснюючи облік та бібліографічний опис друкованих видань, що випускаються на території України. Одним з напрямів її діяльності є створення державної бібліографічної інформації шляхом підготовки державних бібліографічних показчиків, серед яких "Літопис книг", що виходить друком з 1924 р. З метою оперативного і максимального повного інформування про надходження книжкових видань упродовж року формуються електронні бібліографічні бази даних. Державний бібліографічний показник "Літопис книг" випускається на основі обов'язкового примірника видань (відповідно до Закону України "Про обов'язковий при-

мірник документів") та містить інформацію про книги і брошури з усіх галузей знань: обліковуються наукові, науково-популярні, науково-виробничі, навчальні, виробничо-практичні, громадсько-політичні, літературно-художні, видання для дітей та юнацтва, офіційні та інші.

Принципи відбору, бібліографічного опрацювання та систематизації книг і брошур у базі даних (БД) "Літопис книг" обумовлені конкретними нормативними та інструктивно-методичними матеріалами. Державний бібліографічний показник "Літопис книг" укладається згідно з ГОСТ 7.61—90 "Система стандартів по інформації, бібліотечному і видавничому делу. Издания. Государственные библиографические указатели. Общие требования и правила составления". Складання бібліографічного опису книг здійснюється згідно з ДСТУ ГОСТ 7.1:2006 "Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи. Бібліографічний запис. Бібліографічний опис: загальні вимоги та правила складання". У бібліографічному записі подається повний набір обов'язкових і факультативних елементів: автор, назва твору, відомості, що розкривають основну назву, відомості про установу (установи) та фахівців, які брали участь у підготовці видання (автора передмови і післямови, редактора, перекладача, художника...), місце випуску видання, видавництво, у разі необхідності зазначається виготовлювач, рік випуску, кількість сторінок, наявність ілюстрацій і їхній характер (фотографії, таблиці, схеми тощо), супровідний матеріал (вкладені аркуші та брошури, диски), фізичні розміри книги, особливості поліграфічного виконання, ISBN, тираж. Запис доповнюється індексами УДК і ББК та авторським знаком.

Групування бібліографічних записів відбувається за класами, розділами та підрозділами відповідно до таблиць "Розташування бібліографічних записів у державних бібліографічних показниках на основі Універсальної десятикової класифікації" (Київ, 2010 р.). Бібліографічний відбір книг і брошур, що підлягають відображенню в державному бібліографічному показнику "Літописі книг", здійснюється згідно з чинною інструкцією, розробленою фахівцями Книжкової палати України.

Отже, наявність повних, універсальних, чітко структурованих бібліографічних баз даних "Літопис книг" уможливує виявлення особливостей документного потоку книг і брошур за багатьма параметрами як в межах одного року, так і за більший період.

У діагр. 1—16 та табл. 1, 2 представлено результати бібліометричного аналізу видань, записи на які увійшли в базу даних "Літопис книг" 2011 р.

У діагр. 1 і 2 наведено процентний та кількісний розподіл записів на книги та брошури за класами Універсальної десятикової класифікації (УДК):

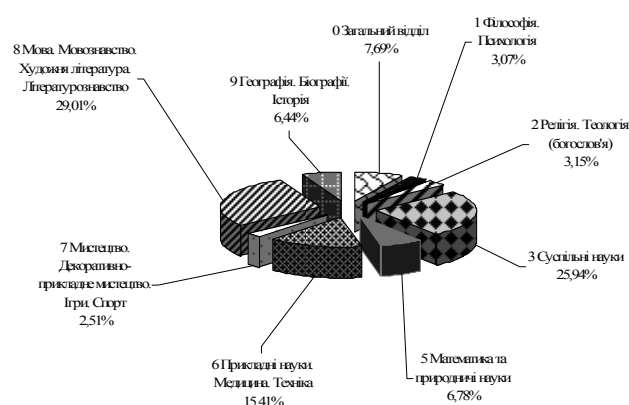
0 *Загальний відділ* — 7,69%, або 1472 записи загальної кількості опрацьованих видань;

1 *Філософія. Психологія* — 3,07%, або 589 записів загального обсягу;

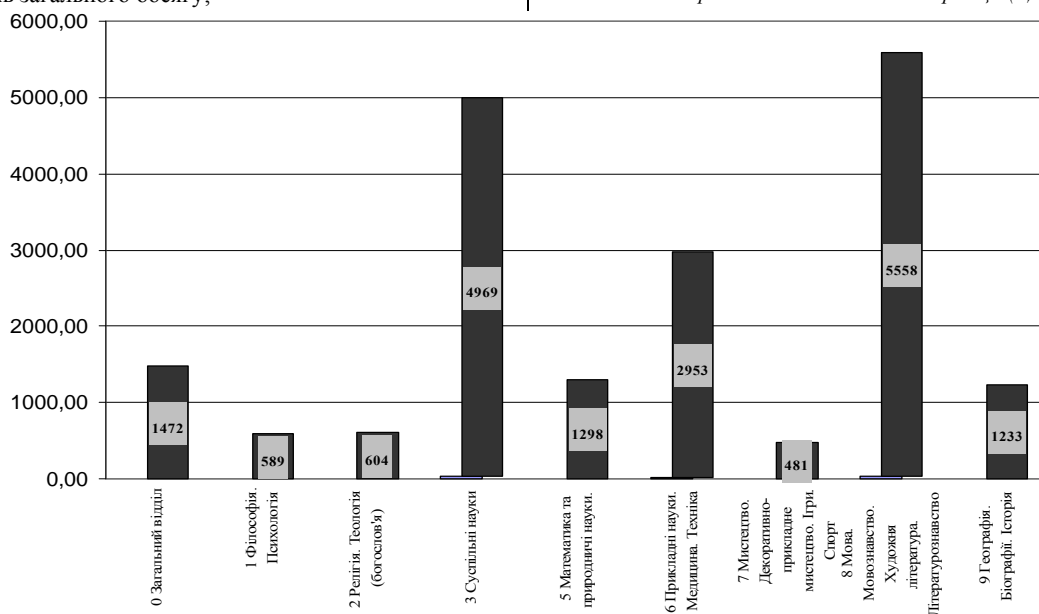
2 *Релігія. Теологія (богослов'я)* — 3,15%, або 604 записи загального обсягу;

3 *Суспільні науки* — 25,94%, або 4969 записів — посідає друге місце за кількістю опрацьованих видань;

5 *Математика та природничі науки* — 6,78%, або 1298 записів загального обсягу;

Діагр. 1. Процентний розподіл книг та брошур за класами Універсальної десятикової класифікації (УДК)

Діагр. 2. Кількісний розподіл книг та брошур за класами Універсальної десятикової класифікації (УДК)

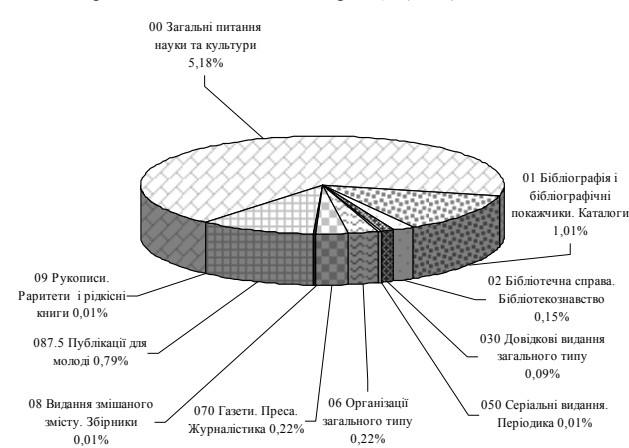
6 *Прикладні науки. Медицина. Техніка* — 15,41%, або 2953 записи — на третьому місці за кількістю опрацьованих видань;

7 *Мистецтво. Декоративно-прикладне мистецтво. Ігри. Спорт* — 2,51%, або 481 запис загальної кількості;

8 *Мова. Мовознавство. Художня література. Літературознавство* — 29,01%, або 5558 записів — найбільша кількість серед масиву опрацьованих видань;

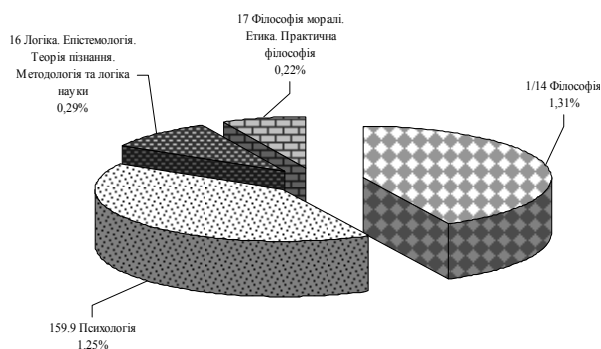
9 *Географія. Біографії. Історія* — 6,44%, або 1233 записи загального обсягу.

У діагр. 3 представлено розподіл бібліографічних записів за розділами класу 0 *Загальний відділ*. Серед них найбільшу кількість становлять видання із загальних питань науки та культури (5,18%, або 992 записи), 193 записи інформують про видання з питань бібліографії та про бібліографічні показники, тобто 1,01% загальної кількості записів у базі даних. Підрозділ 087.5 *Публікації для молоді* складається із 151 запису, що становить 0,79%. По 0,22%, або 42 записи припадає на розділи 06 *Організації загального типу* та 070 *Газета. Преса. Журналістика*. У розділі 02 *Бібліотечна справа. Бібліотекознавство* уміщена інформація про 29 видань (0,15%); у 030 *Довідкові видання загального типу* — про 0,09%, або 18 записів. Найменшою кількістю видань представлені розділи 050 *Серіальні видання. Періодика* та 09 *Рукописи. Раритети і рідкісні книги* — (0,01%, або 2 записи).

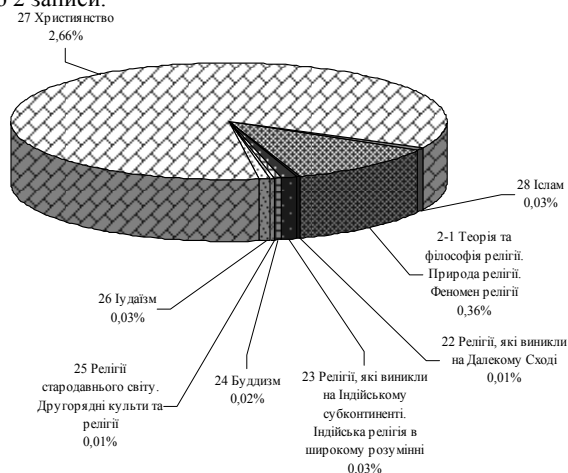
Діагр. 3. Процентний розподіл книг та брошур за розділами УДК класу 0 *Загальний відділ*

За кількістю записів у класі 1 *Філософія. Психологія* лідирують видання з філософських наук (1,31%, або 251 запис) та психології (1,25%, або 240 записів). Незначною кількістю представлені розділи 16 *Логіка. Епістемологія. Теорія пізнання. Методологія та логіка науки* (0,29%, або 55 записів). Найменша частина записів у розділі 17 *Філософія моралі. Етика. Практична філософія* (0,22%, або 43 назви).

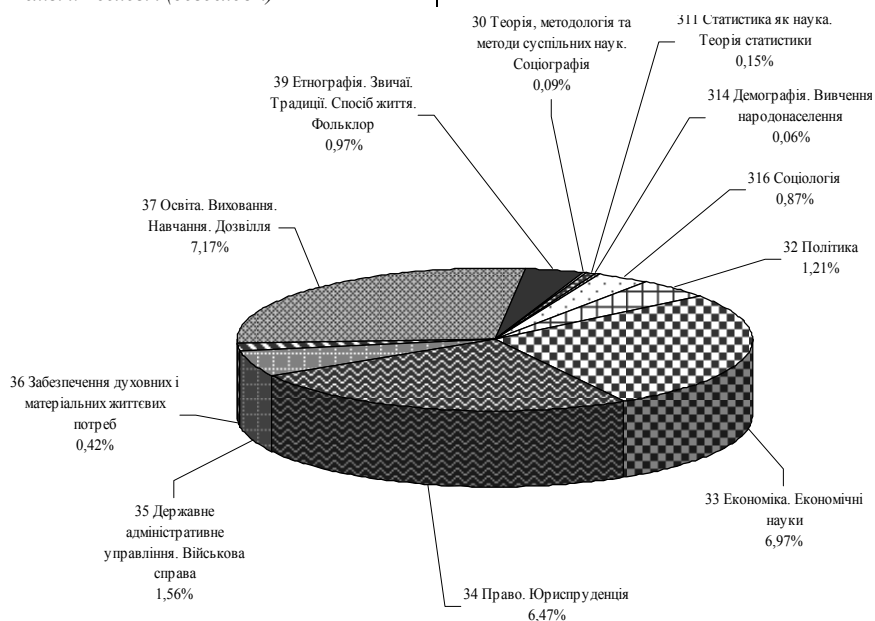

Діагр. 4. Процентний розподіл книг та брошур за розділами УДК класу 1 Філософія. Психологія

Клас 2 Релігія. Теологія (богослов'я) уміщує 604 записи, з них найбільша кількість на книги та брошури з питань християнства (2,66%, або 512 записів), на видання з питань інших релігій становлять: буддизму 0,02%, або 4 записи; іудаїзму, ісламу та індійських релігій 0,03%, або по 6 назв; найменша кількість — на видання про релігії стародавнього світу та релігії, які виникли на Далекому Сході по 0,01%, або 2 записи.

Діагр. 5. Процентний розподіл книг та брошур за розділами УДК класу 2 Релігія. Теологія (богослов'я)

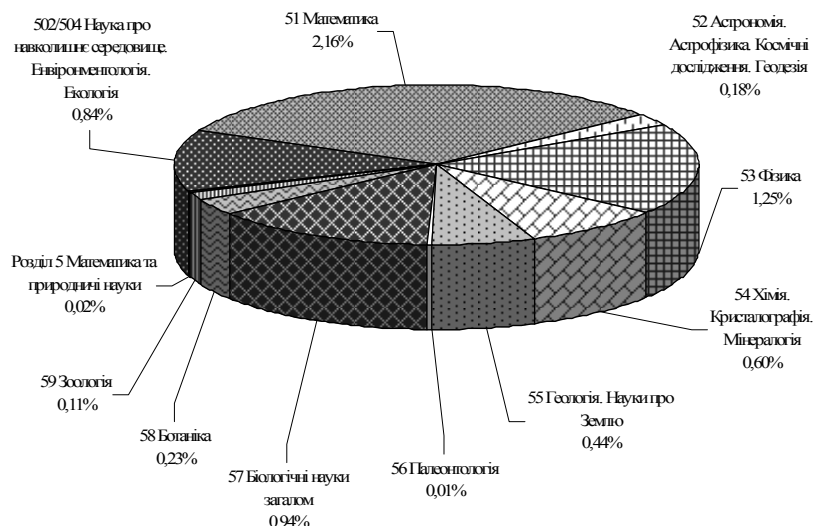

Діагр. 6. Процентний розподіл книг та брошур за розділами УДК класу 3 Суспільні науки

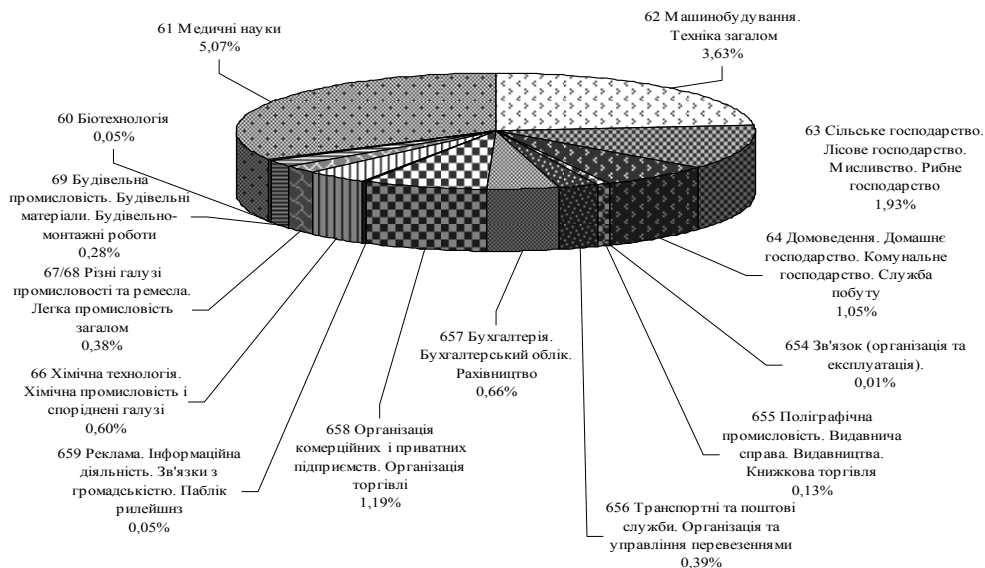
Одним з найбільших традиційно є клас 3 *Суспільні науки*, значну частину якого становлять видання з питань освіти, навчання та виховання (7,17%, або 1374 записи), економіки (6,97%, або 1336 записів), права (6,47%, або 1240 записів). Меншою кількістю представлені видання з політології — 1,21%, або 232 записи, державного управління — 1,56%, або 299 записів, етнографії та фольклору — 0,97%, або 185 записів, соціології — 0,87%, або 166 записів, зовсім мало зафіксовано видань з демографії (0,06%, або 11 записів) та суспільних наук (0,09%, або 17 записів).

У класі 5 *Математика та природничі науки* переважають видання з математики (2,16%, або 415 записів), фізики (1,25%, або 239 записів), біологічних наук (0,94%, або 180 записів), екології (0,84%, або 161 запис) та хімії (0,60%, або 114 записів). Незначною кількістю представлені публікації з питань геології (0,44%, або 84 записи), ботаніки (0,23%, або 44 записи), астрономії (0,18%, або 35 записів), зоології (0,11%, або 21 запис). Найменший відсоток становлять книги з природничих наук (0,02%, або 3 записи) та палеонтології (0,01%, або 2 записи).

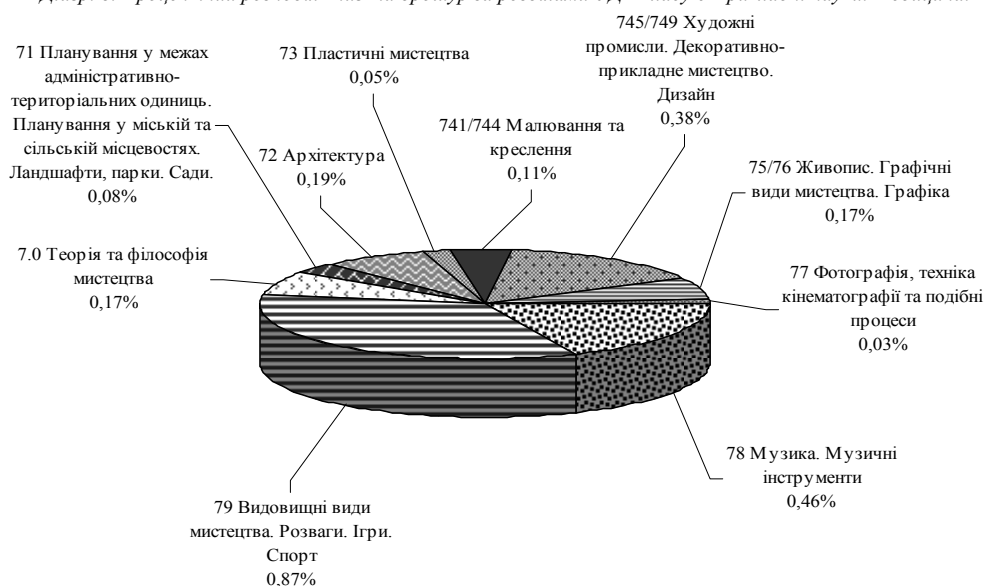
Третє місце посідають книги та брошури класу 6 *Прикладні науки. Медицина. Техніка*, де переважають ті, що стосуються видань з питань медицини та охорони здоров'я (5,07%, або 972 записи), техніки і машинобудування (3,63%, або 695 записів), а також сільського господарства (1,93%, або 370 записів). Незначною кількістю описів представлені видання з домоведення й комунального господарства (1,05%, або 202 записи) та організації підприємств (1,19%, або 228 записів). Найменше припадає на розділи 66 *Хімічна технологія. Хімічна промисловість і споріднені галузі* (0,60%, або 115 записів), 67/68 *Різні галузі промисловості та ремесла. Легка промисловість загалом* (0,38%, або 72 записи), 69 *Будівельна промисловість. Будівельні матеріали. Будівельно-монтажні роботи* (0,28%, або 54 записи), 656 *Транспортні та поштові служби. Організація та управління перевезеннями* (0,39%, або 75 записів), 659 *Реклама. Інформаційна діяльність. Зв'язки з громадськістю. Паблік рилейнз* (0,05%, або 9 записів), 654 *Зв'язок (організація та експлуатація)* (0,01%, або 2 записи).

Діагр. 7. Процентний розподіл книг та брошур за розділами УДК класу 5 Математика та природничі науки

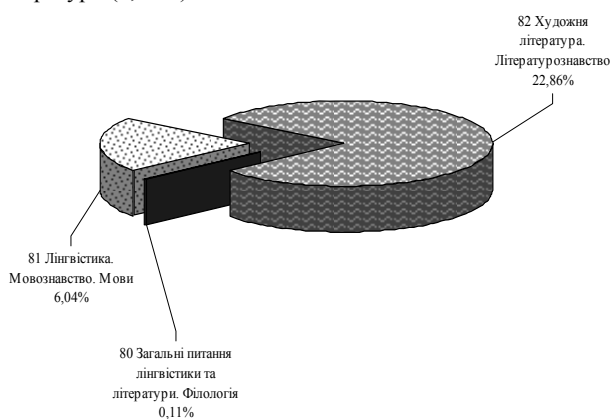
Діагр. 8. Процентний розподіл книг та брошур за розділами УДК класу 6 Прикладні науки. Медицина. Техніка

Діагр. 9. Процентний розподіл книг та брошур за розділами УДК класу 7 Мистецтво. Декоративно-прикладне мистецтво. Ігри. Спорт

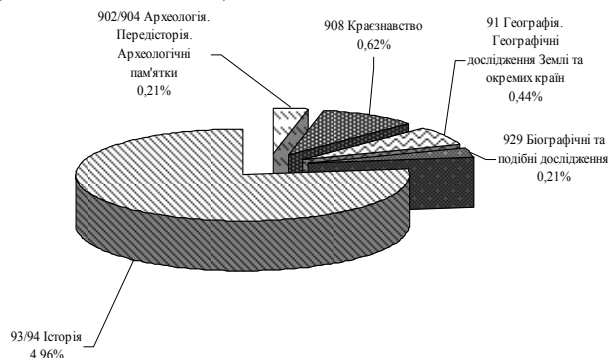
Клас 7 *Мистецтво. Декоративно-прикладне мистецтво. Ігри. Спорт* представлений музикознавчими виданнями — 0,46% загальної кількості (88 записів), книг про видовищні види мистецтва (театр, кінематографія, хореографія), фізичну культуру й спорт — (0,87%, або 166 записів) та декоративно-прикладне мистецтво (0,38%, або 73 записи). Найменша кількість припадає на розділи 7.0 *Теорія та філософія мистецтва* (0,17%, або 33 записи), 7.2 *Архітектура* (0,19%, або 37 записів), 7.5/7.6 *Животис. Графічні види мистецтва. Графіка* (0,17%, або 32 записи), 7.3 *Пластичні мистецтва* (0,05%, або 9 записів), 7.7 *Фотографія, техніка кінематографії та подібні процеси* (0,03%, або 6 записів), 7.41/7.44 *Малювання та креслення* (0,11%, або 21 запис), 7.1 *Планування у межах адміністративно-територіальних одиниць* (0,08%, або 16 записів).

Найбільшу частину класу 8 *Мова. Мовознавство. Художня література. Літературознавство*, становлять книги розділу 8.2 *Художня література. Літературознавство* — 22,86%, або 4380 записів (з них переважна більшість на літературно-художні видання — 4022 записи), а також з мовознавства (6,04%, або 1158 записів). Незначною кількістю представлених видань із загальних питань лінгвістики та літератури (0,11%).

Діагр. 10. Процентний розподіл книг та брошури за розділами УДК класу 8 *Мова. Мовознавство. Художня література. Літературознавство*

До класу 9 *Географія. Біографії. Історія* увійшли 1233 книги та брошури, серед них найбільша кількість записів на видання з історії — 4,96%, або 950 записів, з яких 724 — на книги з історії України, видань з краєзнавства зафіксовано 118 (0,62%), географії та географічних досліджень (0,44%, або 85 назв). Однакова кількість записів зафіксована у розділах 9.29 *Біографічні та подібні дослідження* та 9.02/9.04 *Археологія. Передісторія. Археологічні пам'ятки* (по 0,21%, або 40 назв).

Діагр. 11. Процентний розподіл книг та брошури за розділами УДК класу 9 *Географія. Біографії. Історія*

Список використаної літератури

1. *Библиографическая запись. Сокращение слов на русском языке. Общие требования и правила* : ГОСТ 7.12—93. — [Взамен ГОСТ 7.12—77 ; введ. 1995—07—01]. — М. : Госстандарт России, 1995. — 17 с. — (Система стандартов по информации, библиотечному и издательскому делу).
2. *Библиографичний запис. Загальні вимоги та правила складання* (ГОСТ 7.1—2003, IDT) : ДСТУ ГОСТ 7.1:2006. — [Чинний від 2006—10—11]. — К. : Держспоживстандарт України, 2007. — III, III, 47 с., вкл. обл. — (Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи).
3. *Библиографичний запис. Заголовок. Загальні вимоги та правила складання* (ГОСТ 7.80—2000, IDT) : ДСТУ ГОСТ 7.80:2007. — [Чинний від 2008—04—01]. — К. : Держспоживстандарт України, 2009. — III, III, 7 с., вкл. обл. — (Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи).
4. *Издания. Государственные библиографические указатели. Общие требования* : ГОСТ 7.61—90. — Дата введения 01.01.91. — М. : Изд-во стандартов, 1990. — 13 с. — (Система стандартов по информации, библиотечному и издательскому делу).
5. *Методичні рекомендації щодо підготовки та редагування бібліографічних посібників у виданнях* / [уклад.: П. М. Сенько, О. М. Устіннікова] ; Держ. наук. установа "Кн. палата України ім. Івана Федорова". — К. : Кн. палата України, 2008. — 70 с.
6. *Очеретяна Л. О. "Літопис книг" у структурі інформаційного забезпечення суспільства* / Лідія Очеретяна // Вісник Книжкової палати. — 2011. — № 4. — С. 19—22.
7. *Про обов'язковий примірник документів* : Закон України від 9 квіт. 1999 р. № 595-XIV // Відомості Верховної Ради України. — 1999. — № 22/23. — Ст. 199.
8. *Розташування бібліографічних записів у бібліографічних покажчиках на основі Універсальної десятикової класифікації : таблиці класифікації* / Кн. палата України ; [підгот. О. Устіннікова]. — К. : [б. в.], 2010. — 29 с.
9. *Скорочення слів в українській мові у бібліографічному описі. Загальні вимоги та правила* : ДСТУ 3582—97. — [Чинний від 1998—07—01]. К. : Держспоживстандарт України, 1998. — [57] с. окр. паг., вкл. обл. — (Інформація та документація).
10. *Устіннікова О. Біля витоків державної бібліографії* : (до 85-річчя "Літопису українського друку") / Ольга Устіннікова, Ніна Палащина // Вісник Книжкової палати. — 2009. — № 12. — С. 26—29.
11. *Устіннікова О. Державні поточні бібліографічні покажчики як безоплатна реклама видавничої продукції* / Ольга Устіннікова, Раїса Красій // Вісник Книжкової палати. — 2007. — № 7. — С. 12—13.
12. *Швецова-Водка Г. М. Бібліографічні ресурси України : заг. характеристика* / Г. Швецова-Водка. — Рівне : РДГУ, 2000. — 205 с.

(Закінчення в наступному номері)

Надійшла в редакцію 31 серпня 2012 року